

Školní jídelna není restaurace, ale vzdělávací zařízení

Bc. Alena Strosserová,
referent – školní stravování,
Odbor školství
a zdravotnictví, Praha 3

Je jasné, že řada čtenářů nebude s názvem článku souhlasit nebo se jim bude zdát přinejmenším zvláštní. Léta totiž slýcháváme různé nabídky, že profesionálové udělají z vaší školní jídelny reprezentativní restaurační provoz a bude to naprosto dokonalé a úžasné. Jak to, že tedy školní jídelna není restaurace?

Co se tedy ve školní jídelně děje? Stravuje se tam, nebo probíhá vzdělávání a výchova? Ač se to na první pohled nezdá, probíhá tam obojí. Školní jídelna vychovává své strávnický **v rámci výchovy ke zdravému životnímu stylu ke správným stravovacím a výživovým návykům.** Je tedy součástí školy a podílí se na vzdělávacím procesu.

Školní stravování má v naší zemi velmi dlouhou tradici, nakrmilo a vychovalo již několik generací strávníků. Myslím, že mezi vašimi žáky, kolegy, jejich rodiči i prarodiči bude jen málo lidí, kteří se ve svém životě nesetkali se školní jídelnou. **Školní jídelny vznikaly po druhé světové válce,** aby se generace podvyživená dlouholetým strádáním zotavila. Postupem času stoupala zaměstnanost matek i babiček, a tak se školní jídelny staly samozřejmou součástí našeho života. Stoupající počet školních jídelen i jejich strávníků si velmi brzy vyžádal ucelený systém, a tak se jich **v 60. letech minulého století ujalo ministerstvo školství** a provoz byl organizován celorepublikově a jednotně, zaštitěn patřičnými předpisy.

Podpora státních orgánů vedla k rozšíření školních jídelen i jejich postupné modernizaci a vybavenosti. V 70. letech minulého století došlo k takovému rozvoji, že prakticky každá škola měla svou jídelnu. S populační explozí se školní jídelny naplnily, od této doby je **navštěvuje 75-80 % žáků škol** (v mateřských školách je to 100 %).

Za dlouhá léta vývoje se u nás vytvořil sofistikovaný **systém školního stravování, ve světě zcela ojedinělý.** Nespočíval jen ve vybavenosti školních jídelen, zásobování a vaření pokrmů, ale také se myslelo na **odbornost pracovníků** – byla zřízena střediska, která vychovávala nové odborně vyškolené pracovníky pro školní stravování

a taktéž umožňovala stávajícím pracovníkům zvyšovat si kvalifikaci a rozšiřovat vzdělávání. Tato střediska byla v 90. letech zrušena a požadavky na kvalifikaci a odbornost pracovníků školního stravování postupně zcela zmizely i z legislativy.

Organizační problémy ve školním stravování nastaly zejména po roce 2000, kdy byly zrušeny školské úřady. Jejich zrušením totiž zmizela i funkce **metodika školního stravování,** která byla do té doby v každém okresním městě. Do roku 2000 působilo v celé republice zhruba 100 odborných pracovníků, kteří byli kvalifikováni pro školní stravování, poskytovali školním jídelnám odbornou pomoc i stálou kontrolu jejich pravidelných měsíčních výstupů.

Po zrušení školských úřadů z této sítě zbyly jen **krajské metodicky,** a to ještě ne ve všech krajích. Jsou kraje v ČR, kde dlouhodobě nemají ani krajské úřady nikoho, kdo by školní jídelny metodicky vedl. Pracovníci školních jídelen pak pracně hledají informace a pomoc v sousedních krajích nebo u soukromých firem.

Poslední **komplikací řízení školního stravování** byl **nový školský zákon.** Ten předal veškerou **zodpovědnost za provozování školního stravování ředitelům škol.** Ale zrušením zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, zůstali ředitelé i školní jídelny **bez metodické pomoci nadřízených orgánů.** Toto řešení bylo velmi nešťastné, protože je náročné řídit stravovací provoz bez odborných předpokladů. Ředitel je manažer a může povinnosti se školním stravováním delegovat na svého podřízeného, ale měl by k tomu mít na pomoc alespoň legislativu v tom smyslu, že prováděcí vyhláška

bude určovat **nezbytné odborné vzdělání vedoucích stravovacího provozu**. Stejně tak by měla být legislativou určena metodická pomoc pro vedení školní jídelny. Všechny tyto kroky by nejen ulehčily práci ředitelům škol, ale určitě by sjednotily a standardizovaly postupy práce ve školní jídelně, jak tomu bývalo dříve, což by určitě bylo školnímu stravování jen ku prospěchu.

A nyní bych se ráda vrátila k původní myšlence – co je posláním školního stravování. **Má několik funkcí, z nichž asi nejdůležitější jsou tyto tři:**

- **Sytící** – úkolem školní jídelny je připravit kompletní vyvážený oběd.
- **Výživovou** – oběd musí splňovat výživové normy určené odborníky na dětskou výživu, jejichž dodržování je prevencí civilizačních chorob způsobených nesprávným stravováním.
- **Výchovně-vzdělávací** – stravování v každodenní praxi učí děti správnému složení stravy, učí je jíst nové neznámé pokrmy a potraviny, a vytváří tak správné stravovací návyky pro celý život.

Pro správné splnění posledního bodu je důležité, aby **škola spolupracovala se školní jídelnou** a činnost školní jídelny vhodným způsobem zařadila do výuky, zejména v předmětech zabývajících se zdravým životním stylem.

Existuje velké množství projektů, které se zabývají **výukou o správné výživě** a používají k tomu různé metody. Ale ani jedna z nich nevyužívá k výuce školní jídelnu, jejíž přítomnost se k tomu téměř v každé škole přímo nabízí.

Jak tedy školní jídelna **vychovává své strážníky k trvalým správným stravovacím návykům**? Jednoduše právě tím, jakou stravu jim denně nabízí. Má to být **strava pestrá a rozmanitá**, která naučí jíst strážníky všechno. Je to velmi náročné, a má-li toto opravdu fungovat, vyžaduje to od vedení školní jídelny velmi zodpovědný přístup.

A tady je právě ten **zásadní rozdíl mezi školní jídelnou a školní restaurací**. Možná bude většina čtenářů považovat můj názor za kacířský a zpátečnický, ale myslím si, že školní jídelna by měla vařit **pouze jedno jídlo denně**. A pokud připravuje více pokrmů na výběr, měly by být výživově i surovinově podobné.

Tento názor jsem měla možnost si ověřit i v jiných zemích, kde teprve školní stravování budují, ale už od začátku sledují tuto linii, kdy má školní stravování nejen nasytit, ale také vzdělat a vychovat. V Římě mají například **všechny školy v celém městě stejný oběd**.

Tamní magistrát se snaží naučit děti správně se stravovat, aby tím prospěly svému zdraví. Spočítali si totiž, že celoroční investice na stravování žáka se rovná ceně týdenního pobytu v nemocnici, pokud dítě postihne nějaká civilizační choroba z nesprávného stravování, například obezita. Prevence je totiž vždycky levnější než léčba následků.

Trend výběru z několika jídel se u nás začal masivně objevovat v 90. letech minulého století. Jeho příčinou byl **vstup soukromých firem provozujících školní restaurace**. Aby byly konkurenceschopné, musely nabídnout něco, co školní jídelny neměly. A to byl především výběr z několika jídel denně. Řada ředitelů byla oslněna představou, že si budou moci vybírat, na co budou mít chuť, až se zapomnělo na základní funkce školního stravování.

Navíc tyto nabídky roztočily nežádoucí soupeření, a tak i ostatní školní jídelny ve strachu, že když se nepřizpůsobí, nepřežijí, začaly nabízet více jídel na výběr. Paradoxně by se mohlo zdát, že tento konkurenční boj zvýšil úroveň školního stravování. Z hlediska atraktivnosti možná ano, z hlediska výchovy je to ovšem špatně.

Obávám se, že systém výběru z více pokrmů je u nás natolik rozšířený, že **asi nebude možné vrátit se k jednomu vyváženému jídlu**, ani když všechny průzkumy potvrdí, že je to správná cesta. Proto by bylo více než potřebné, aby nabídka výběru byla natolik vyvážená, aby školní stravování pro každého jednotlivého strávníka poskytovalo vyváženou stravu potřebnou pro jeho zdravý vývoj, ale také naučilo děti jíst i méně oblíbené potraviny. To je samozřejmě velmi náročné a vyžaduje to od vedoucích jídelny vysokou míru odbornosti i neustálé doplňování nových vědeckých poznatků. K tomu potřebuje podporu a pomoc od vedení školy.

Pokud má tedy škola zájem podpořit školní stravování a spojit vzdělávání žáků se svou školní jídelnou, musí ji především podpořit a propagovat. **Vzájemná spolupráce školy a jídelny** může posunout každodenní samozřejmost, kterou školní stravování je, na úplně jinou úroveň z hlediska výchovy a vzdělávání. Tak jako dnes už nikdo nepochybuje, že je pro žáky důležitá finanční gramotnost, neměly by ve vzdělání žáků chybět ani vědecky ověřené **znalosti o potravinách a výživě**, které si mohou v praxi ověřit ve školní jídelně a zařadit je tak aktivně do svého života.

Cesta ke skloubení školní jídelny a vzdělávání ke zdravému životnímu stylu nebude lehká a bude jistě dlouhá. Ale všichni si uvědomujeme, že je to cesta nutná a potřebná. **Stoupající počet obézních dětí** bude mít za následek stoupající počet dospělých trpících civilizačními chorobami souvisejícími s obezitou. I u nás si umíme spočítat, že **prevence je levnější než likvidace následků**. Máme velmi dobrý, dlouhými léty prověřený systém, který je v této prevenci nenahraditelným nástrojem. Je tedy jen na nás, jak ho budeme podporovat a využívat.

Na začátku je proto potřeba se rozhodnout, co je pro naše děti důležitější, jestli školní jídelna jako restaurace, nebo jako prostor k výchově. A pak už bude snadné najít cestu, která dovede naše děti do cíle, jímž jsou strážníci správně se orientující v nelehkém světě výživy.